

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Ústav pro jazyk český

Vědecký redaktor

doc. PhDr. Jaroslav Kolár, CSc.

Recenzoval

univ. prof. PhDr. Milan Kopecký, DrSc.

Tomáš ze Štítvého

ŘEČI BESEDNÍ

K VYDÁNÍ PŘIPRAVILA A ÚVOD NAPSALA
MILADA NEDVĚDOVÁ

ACADEMIA PRAHA 1992

27 Kterak bychom najsnáze mohli prijíti ku poznání té | velebnosti boží a kterak troje věc nezřejmá jest v bohu: moc, múdrost a dobrota, a tú trojí věci všecy buoh řiedí. Děti tieží. VII. kapitula.

Utěšeno i úžitečno cosbud' takého o pánu bohu u mysli mieti! A když blesk veliký jasností jeho velebnosti porazí zrak našeho ještě rozumu mdlého, ež nelze veň upřieti mysli, kak bychom mohli najsnáze věděti velebnost jeho?

Otec: Otci světi v svém utěšeném náboženství, v pokoji mysli a v úklidnosti zřeli k božie velebnosti, jakž který moha. Patřili naň skrze to, ješto stvořeno mocí jeho a jeho múdrostí zpořiezeno. A ješto j' to vše stvořil v své dobrotě a vše v ní drží, a vidúc, že j' jim to utěšeno i úžitečno, psali o tom, aby k témuž budúcím po sobě cestu protřeli. A tak mistr Hugo psal kniežky jedny, tyť chci k tomu, ješto tiežete, za pravidlo v rukú mieti. Ten Hugo počal ty kniežky onú řeči svatého Pavla, ješto praví: „Nezřejmé věci božie mohú býti sezřeny od člověka, ješto j' svět menší, když ty věci, ješto jsú učiněny, budú srozuměny.“ Troje věc nezřejmá jest v boze a od toho trého pochodí vše. Jest moc v bohu, jest múdrost, jest dobrota. A to vše jest nezřejmé v sobě a to vše spolu i každé zvláště jest buoh nezřejmý. Ale skrze jeho stvořenie, ješto j' on stvořil, jako skrze zrcadlo můžem naň zřieti a ty tři nezřejmé věci v něm upatřiti darem jeho. A majíc toho již naučenie, ovšem to poznáme snáze, ješto bychom zde na světě nemohli zřieti v ten blesk, ja|kož jsú ty věci samy v sobě. I viděti v stvořeni můžem moc boží, ješto tvoří, múdrost, ješto pořiedí, a dobrotu, ješto vše drží. Avšak tomu rozomějte, ež to tré, jakož jest kakýms divným činem v bohu jedno, tak ež nelze j' toho vypraviti, takež to tré v tom ve všem, což buoh činí, nikdy sebe nenie dielno. Toť miení s. Augustin, kdyžt die: „Skutci svaté Trojice nejsú dielni. Moc v dobrotě múdre tvoří, múdrost moci v dobrotě pořiedí, dobrota múdrosti mocí drží.“

Co a kterak skrze svú moc činí? Děti dále tieží. VIII. kapitola.
É tatiku, pověz nám o každém o tom! A najprvé, v čem se dívati božie moci?

Otec: Chcete-li v pamět všemohúci boží moc přivesti k sobě, znamenajte, kak jest to veliká věc vše z ničehož učiniti! Který to 5
můž smysl osieci? Malá-li j' moc i najmenší věc z ničehož učiniti? Zdá-liť se to neveliké moci, pomysl, co j' nic a co jest něco. Kakť jest to od sebe předaleko! A když by to byla veliká moc, ješto by i jedínú věc, a najmenší, mohla z ničehož učiniti, kak jest velice tu moc vážiti, ješto j' tak velikú věc a tak mnoho věcí a z ničehož 10
učinila! Pomysl, malá-li jest obora světa všeho i s nebesy vidomými, ješto je vidí tělesné oko, ješto vše tělo. Co pak jest nad to ono nebe křišťálové aneb ono, ješto slóve nebe hnutie prvnieho! Nemluvímeť ještě o tom blaženém nebi anjelských kórov, ale o nižších, o tělesných. Pakli chce kto pomysliti o počtu, co j' stvořeného, 15
zečti hvězdy, zečti rozličná zviefat pokolenie, ješto mají duši živú, každé podlé rodu svého: ono lidé, | ono lvové, ono koni, ono skot, 29
ono zvěř polská, ono myši, ono ptáci, ono ryby, ono chrústi, ono múchy, ono žíželi. A co j' těch rozličných proměn a co hláv každého pokolenie! Ktož zná všeccko neb slýchal, co j' ono jiného a ono jiného pokolenie? A co j' všech lidí počet a jich vlasóv? Co j' piéska? A tak o všem jiném bezčíslných věcí, ješto j' v nich bezčíslný počet: v počtu, v mieře i u váze, v šíři i u výši, v dlúhosti i v hlubokosti. Divíš se, ež nemóžeš těch věcí stvořených sstihnúti? Div se vicee té velebné moci, ješto j' mohla to vše a z ničehož 25
učiniti. Tak s rozumem mysliti o stvořeni pochop jest a přistupek boží velebnost poznávati, a diviec se jie, chválu jie vzdáti a v po-koře a v bázni býti pod moci tak všemohúci.

Tuto, kterak jeho múdrost máme znamenati v znamení božiem?
Děti tieží. IX. kapitola.

Kakž pak máme v stvořeni znamenati múdrost boží?

Otec: Múdrost božie jest nám v krásě a v ozdobe stvořenie ukázána, tu ji můžem spatřiti. A jakožkoli mnohými a rozličnými činy

jest krásá a sličnosť v stvoření dokonána, však zvláště záleží ve
čtveře věci.

Jedno jest, když slušně bude na svém místě; druhé, když slušné
má své pohnutie; třetí, když má sobě slušnou formu nebo tvárnost;
čtvrté, když má slušnou barvu aneb cožbud' takového, ješto v tom
bývá libost čichóm neb ješto bude tiem dobré něco. Toť miením,
ješto latiné kvalitas slóve, i neumiemť česky vyřéci toho. Toť když
jest slušně v čem, také činí krásu, a když dobře, učiní dobrou věc,
30 v niež jest. Ktožkoli chtěl by se s rozumem dívati | stvoření obory
světa všeho, to by čtvero v něm upatřil. A potom, chtěl-li by
obrátití se a hnúti mysli k stvořiteli, nevelna milostí neřádně
k stvoření, poznal by velikú múdrosť boží. Než by sezřel, že j' nad
smysl jeho, by to vše mohl obmysliti, poznal by, ež nenie konce
múdrosti božie, jenž jest ten pořád zpořiedil v svém stvoření a tu
slušnosť. Chutnoť jest o tom přemietati a kratochvílno. Protož
pravieše v žaltáři David: „Libost sem měl tebe, hospodine, v tom,
cos učinil, a v skutciech rukú tvú rozzěhám se. Člověk nemúdrý
20 nepozná toho a bláznový nesrozumie.“

Svět tento jest jako obecné všem kniehy kakés, ješto sú psány
boží rukú, t. mocí boží a múdrostí. A každé stvoření oblášť jest
jako slovce těch kněh, ješto jsú k ukázaní moci jeho a múdrosti.
A jakož bývá, ež neučený uzře knihy vidí slovce psána, ale nerozu-
mie, co které miení, takež člověk nemúdrý, ješto jen jde podle
obyčeje hlupé zvěři a mysli k bohu nepřiloží, vidí vnější postavu
v zřejmém stvoření, ale co j' proč, tomu nerozumie. Ale duchovní
člověk, ješto vše móż rozsúdití v té sličnosti, ješto j' v stvoření
zřejma, vnitř sezří, kak jest divna a velika múdrosť božie, ješto j'
30 vše to tak ozdorně zpořiedila. Protož všemť jsú divni skutci boží:
nemúdrí divie se jen vnější kráse a sličnosti stvoření krásného
a tú k tomu milostí velnú; a kto j' múdrý, skrze to, ješto vně vidí,
hluboce obmyslí božskou múdrosť, jakož v jedněch týchž kněhách
jeden chválí, že jsú pěkné, dobře připravené, druhý, ež jest v nich
31 dobré písmo, třetí chválí vnitřní rozum, ješto j' v tom | písmu.

Protožť dobré jest dívati se tomu, ež jest buoh tak mnohé věci
zpořiedil krásně a tak slušně; ale tomu dobré jest, ješto umie vnější
krásu božskou obrátiti k úžitku duchovnímu, ež nevelne milostí

40 k stvoření krásně a slušně zpořiezenému, ale od stvoření k stvoři-
teli, ješto j' to tak řádně vyvedl, obrátí milost. Na toť vzbúzie
Písmó mysli naše, abyhom divné skutky božie znamenali, aby-
chom, diviec se ve všem múdrosti boží, chválili boha v činech jeho.
Tak die žaltárník: „Myslí sem přemietal ve všech tvých skutciech
45 a v tom, ješto sta tvoji ruce učinile, beru rozum ten.“ A velí
rozličnému stvoření, i nerozumnému, chváliti boha, ješto nemóž
znáti boha; ale to miení, ež člověk, vida a opatře a pílňe znamenaje
všeliké stvoření a všeliký pořád v něm, má mysl obrátiti k božie
chvále, ješto j' všeho krásného najkraššie okrasa a tak divná, ež
50 k nie přirovnávajíc všelikú krásu, i krása by se nezdála, neb nade
vše j' krásy múdrosť jeho etc.

V desáté této kapitole vypravuje, co jest kde a kterak múdrosť
božie svět, a což v něm jest, zpořiedila, ustavila; a zvláště o planě-
tách nebeských a o devieti kruziech.

Děti: Vieme také, ež jest nelze chvály božie vypraviti. Cožkoli
móže kto řeci o bohu, vždy nedorčeno. Avšak neslušie mlčeti asa
toho, ješto móż o něm býti pověděno. Neb die s. Augustin: „Běda
těm, ješto mlčí o tobě!“ Kakžkoli také to praví, ež mluvní sú
5 oněměli, mieně snad, ež nemohú i mluvní vypraviti všeho, ješto j'
v tom chvála moci, múdrosti i dobroty božie. Anebo snad že j'
32 buoh tak veliká velebnost, ež i nevýmlyvný proto slóve, ež vždy
jest nad to, než móż kterým slovem pověděn býti. Pro něž die
s. Augustin: „Nenalézaji toho jména v řeči, ješto by mi mohlo
10 tolik v srdce vložití, co mé srdce darem jeho drží o něm.“

Otec: Ó dietky, k vysokým řečem vzbúziete mě! Milost mě nutí
(ten zná, která, ješto j' dal ji), mlčetiť nechci. Ale aby pak snáze
k rozumu přišli, o němž budem pomluvu mieti ku posledku: Kak
buoh jest jeden, kak jest v trojici, kak člověčenství jeho v něm,
15 vice nepřičiním. Mušit' řeči podržeti, ještoť jí učí pohanských
mudrcův filozofia, kakžtkoli vědě, ežť se tomu budú smieti posmě-
vači. A druzí budú na mě snad škřípěti zuby, chtiec sami jen viděni
býti, by rozuměli.

Biech řekl tam napřed, ež ve čtveřech věcech bude krása a slič-
nost některé věci dokonána. Najprv, aby slušně a hodně byla na 20
svém místě. To j' očitě. Měj kto nos velmi sličný, nebude-liť na
svém místě, nebudeť slušeti. A také, aby co mohlo býti slušně
a hodně na svém místě, musí všech svých strán složení hodně
jmieti a pevné, a aby přístupně ty strany složeny byly. Znamenaj-
tež všicku oboru světa všeho, kak jest hodně uložen vešken stvor 25
na svém místě, kak pevně, kak slušně přišly strany k stranám!
A čím to lépe můžete a vtipnější znamenati, kak jest u veliké
múdrosti svět zpořiezen, tiem větší příčinu budete jmieti nevý-
mluvné božie múdrosti diviti se. Viztež, kak dalekým úmyslem,
kak divnú múdrostí vešken kruh všeho stvoru spojen spolu a tak 30
slušně, | tak přístupně a tak trpně, ež i velmě nepodobné strany
k sobě jsú v jedné oboře stvoru všeho. A netolik nepodobné
k sobě, ale také i protivné. Podobná-li věc k sobě tělesné přiroze-
nie a duchovné? Těla nebeská, jakož slunce, měsíc, hvězdy a ta
nebesa, v nichž sú hvězdy, podobná-li sú k tělóm zdejšího přiro- 35
zenie, jakož jest země, voda, povětříe, oheň, jesto čtyři slovú
elementi? Onať sú těla ovšem jiného než tato těla přirozenie; avšak
jsú těla, nejsú duchové, a mezi filozofy slovú pátý byt – tomu, jesto
sem řekl byt, oni říekají essencia. A zdali také oheň nenie protiven
vodě a voda ohni? Avšak múdrost božie všecko to spojila v svět 40
jeden a do vuole jeho nezboří jedno druhého. A vše, jsa tak v tom
pořádu, jakož vše uložil ten řemeslník múdry, potřebu činí všemu,
což se urodí na tomto světě, a dává život. Kto by se nedivil božie
múdrosti tak veliké v uložení všech strán světa všeho? Aj, kakť sú 45
trpna nebesa najvyššie, ona, jesto stojí, nehnú se, neběží a vše
tělesné jsú obklíčila jako vajce škořipina, všudy vuokol, svrchu
i vezpod! Ale nad tiemť jest ono duchovné, slavné nebe, jesto
plamenné slóve a po řetsku empyreum – nemluvímf o tom.

A pak, kdež jest najdál ode všech strán toho nebe, o němž sem
řeč počal, v pravém prostředku tu jest hrubá země, na niežto my 50
jsme. A ta j' také múdrostí boží tak utvrzena, ež se nehne, vždy
stojí tvrdě, netočí se. A okolo země vody běžie, jakož vidíte;
povětříe nad tiem také běží, večás dma odtadto, večás odtadto,
34 jakož jest to nedarmo zjednala božská múdrost. Ohnivý kruh | jest

55 nad povětříem všudy vuokol, a ten také běže a točí se. Pak nad tiem
nebe jedno, v němž Měsiec jest; pak druhé nad tiem, v němž jest
Merkurius; třetie opět nad tiem, v tom jest Venus, ten planéta,
jesto má moc vzbúzeti smilné milosti, jakž hvězdáři pokládají;
v čtvrtém nahoru nebi, tu jest Slunce vzloženo; v pátém Mars, ten
60 sváry vzbúzie, války a boje; v šestém jest Jupiter, ten planéta, jesto
dobrotu vlévá v srdce a k smlúvám a ku přieznivé milosti táhne
a dobrá činí léta, obměkčíje tvrdost Saturnovu a studenost a Mar-
sovo horké a suché zapálenie obvlažuje – a tak jest mezi dvěma
krutýma těma planétoma; v sedmém nebi jest pak ten Saturnus
65 a v osmém nebi jsú obecně všecky jiné hvězdy, jesto s nimi vuokol
vždy běží. Mněl jsem dřieve, by to osmé nebe, těch hvězd mnoha,
jesto lpí v něm, bylo prvnieho běhu kruh, jesto jiné kruhy nižšie
s sebú trpočí vuokol protiv jich běhu tak, ež průze je svým během
trpočí, nežli jdú ony svým, ale naučen sem potom, ež jest nad tiem
70 osmým, hvězdovým nebem deváté, jesto tak běží najprúze; a nad
tiem tepruv to nebe křišťálové, jesto stojí bez pohnutie, mezi nímž
a mezi zemí svůj běh mají jiné věci. A o tom nebi křišťálovém
vzměňuje se Pismo svaté, ale hvězdáři nic neřkú o něm.

Aj, té múdrosti, kakť jí jest vše k svému místu přivedeno! A kto
75 statčí, by vše vypravil a vše obmyslil? Protož jen žaltárník, zře na
moře, pokřikl, řka: „Divné uloženie moře, divný u výsosti hospo-
din!“ A die opět: „Všeckos uložil u múdrosti!“ A zdali i to 35
neukazuje božie múdrosti v tom uložení a v jeden svět | tento
zřejmý sjednání tak protivných věcí spolu v elementiech i hvěz-
dách nebo v planétách, jesto jsú to vše strany tohoto zřejmého
80 světa, že j' tak vše dobře obmysleno a tak slušně? Aby strana jedna
druhé nebořila, mají ty protivné věci sobě opět mezi sebú věc
některú v prostřed, jesto by s oniem i s oniem v něčem podobnost
jměly a přiezn, aby to protivné k sobě skrze toto bylo připojeno
85 a v přizni bylo, tiem jsa smířeno, jesto k onomu tiemto a tiemto
k onomu má podobnost, tak ež netolik trpno, ale i krásno bude
to spojenie v tak mnohých proměnách a v tak slušně zpořieze-
ných. Aj, kaká j' těžkost a hrubost země a nešvarnost protiv jiným
stranám světa! A jest najniž a nad ní ušlechtilejší elementí, až do
90 nebes kruhové oni, jako ponebie výšež, výšež. A co j' v tom, jesto

nenie známo lidem? Až pak ono vrúcie milostí, ješto slóve plammenné nebe, ne pro žhavost horka ohnivého, ale ež plá vrúci milostí, v němž jsú pořády andělských duchóv, v němž jest bydlo svatých, a to plné královstvo nebeské v radosti a u vidění boha. A nad to nade vše, neřku miestem, neb i ve všem všudy jest i nade vším; i pode vším jest buoh, divný spósobce i stvořitel toho všeho. 95

I toť jest slušno znamenati, v kaké múdrosti zpořiedil buoh časy: ne vždy den, ne vždy noc; po noci den, ješto k dielu vzbudí a svietí; po dni noc, aby ustalí v práci odpočinuli; delší den, když jest větší potřeba toho, a noc delší, když jest méně dělati třeba. 100 A také i v tom učinil buoh proměny, aby někdy byl delí den noci, 36 | někdy kratčí a někdy aby obé sobě rovno bylo; aby, bylo-li by vždy jednostajné, tesknosti lidem neučinilo, neb sie i ono činí libost. A tak opět jeť, léto, podzim, zima, ti zvláští časové čtyři, měnie postavu tohoto světa: teplem jerním počne se svět obnovovati, létem bude jako v své síle a na podzim bude jako uzráv starati se, až zima jako zahubí a přemóž svět; ale opět znova božím spósobem bude vše opět obnoveno. 105

Pakli jest daleké to, ješto j' tak božie milost zpořiedila aneb jeho múdrost, a nemóž kto vysokého nebe obmysliti uloženie, ale znamenaj údy těla svého – neb nazvánť jest člověk v písmě svět menší. Protož v spojení člověčím takéť jest znáti boží múdrost. Aj, když jiné tváři nerozumné pohnuty jsú k zemi obličejí, člověk má prostý zróst a tvář svú vzhuoru, aby bylo nad jiné tiem ukázáno člověčí duostojenstvo, a ež má svú mysl vzhuoru táhnúti k nebeským věcem, nejen k zemi jako zvěř hlúpá, ješto j' tělem i obličejem k zemi pochýlena! Aj, kaká j' proměna v tom, což záleží v hlavě, a v tom, což v nohách, a kakt' jest každé hodně v svém místě ustaveno! Nohy drží najnižší místo, aby nesly a držely tělo všeko; hlava najvyšší, aby vše tělo vedla, zdaleka očima upatřéc, 120 ušima uslyšéc hodné neb nehodné, aby to pak rozum potkal hodně; ruce v prostřed, jimaž hlavě i nohám jest činiti pohodlé; kosti v prostřed masa, ješto by se držalo silú kostí. Kak skrze některé kosti má mozk své skryté próchody, aneb žily některé skrze kost některú kakt' mají dierky sobě připravené božím zpósobem! Kakt' tu kosti vyrostly z masa a vynikly, kde j' třeba toho, 125

jakož do zubóv | vidíme, a jinde jsú skryté! Kak jest vše maso koží obklíčeno, aby mělo vnitř svůj pokoj před úrazem protivných věcí své ušlechtilosti, ješto by hrubosti netrpěla! Až i nehty dal jest jako 130 helmy buoh každému prstu! A ktoť by vše mohl počísti strany i vnitřnie těla člověčieho neb i jiného! Kak jest vše opatrnú boží múdrostí zpořiezeno, a každá má sobě hodné místo!

O čtveru hnutí, kterak božská múdrost u věcech stvořených jest zpořiedila. Děti <tieží>. XI. kapitola.

Jistě, tatíku, divným a velikým spósobem božie múdrosti jest to, ež tak věc každá jest na svém místě; ale také vzbud' ny, abychom hnutie rozličná srozumějíc, i v tom dívali se božie múdrosti v zpósobu jeho!

5 Otec: Čtvero hnutie jest, o němž mluvie jakož zvláště filozofi: jedno jest s miesta na místo; druhé, ješto přibývá něčeho, když roste, neb ubývá, když hyne; třetie, když s radostí zvíře táhne se k onomu neb k onomu; čtvrté, ješto v rozumu činí proměnu. Dlúhét řeči o těch hnutiech mají filozofi, ale jáť nebudu tak dlúze 10 mluvití o tom; jen dotknu zřejmého, aby i v tom příčinu měli božské se múdrosti podívati a pak jeho velebnosti, že j' nad ta hnutie.

Pomyslte najprv o tom hnutí, ješto jest s miesta na místo, kto j' tak múdre to přistrojil, ež se vždy tak točí prudce nebe, ač nejde 15 s svého miesta, ale v svém místě jde vókol vždy každý kruh oněch nebí devieti svým vlastním během! Najvyšší prvnieho běhu nebe najvětčí běží prudkostí a rychlostí, tak ež ve čtyř|mezcieta hodinách obběhne svůj okrsluk, ješto j' najširší, a trpočí s sebú ode 38 vzhoda slunce k západu dolejší kruhy. Ale proto oni také jdú svým během protiv onomu kruhu najvyššíemu, neb každý planeta 20 má i svůj běh jiný v tom okrslku, ješto Zodiak slóve, v němž dvanácte jest znamení. A kteréhož planéty kruh vyšší jest a blížší onoho kruhu prvého nebe, ješto běží, tiem rychlejí běží potkyšeními toho nebe, ale lénějí svým během v onom okrslku, ješto 25 Zodiak slóve. Ale najnižší planeta Měsiec ve čtyřech nedělách

dokoná svůj běh v Zodiaku, ale Slunce v roce a nejvyšší planeta ve třicát letech. A pak ono hvězdné nebe, to velmi malitký drobet pohne se v mnoho letech protiv běhu toho prvního kruhu nebe nejvyššieho, ješto běží.

Tiemť buoh činí léto a zimu, dlúhé i krátké dni neb noci a někdy rovně; tiemť během rozličným těch planetov a nebi ony mnohé jsou rozličnosti pořadem božie múdrosti. Neb v jednom mieste Slunce neb Měsíc neb jiný planeta vyvedú věc jednu a v jiném jinú; též všechny hvězdy: tato s túto učiní to, a když se s jinú zběře, učiní jiné. Toť činí proměny v světských věcech.

Oheň také v svém kruhu běží, povětrí v svém, ale to nejednotajně, jakož do větrův vidíme. Voda také jde v oblacích, ve mhle neb v zemi parú kakús, divnými kakýmí prochody táhnúc se z moře pod zemí, až učiní studnici, pramen, ež potóček poteče neb děšť bude z oblakův, a v potociích běží okolo země svrchu a z potóčkův řeka se zběře a svým během opět v moře vběhne. A tak vždy tekúc, řeky vždy mají, odkud by tekly, a moře tiem nepřeplyne, ež v ně vždy vody tekú. I to vidúc a v úklidné mysli dívajíc se tomu, móžem poznati múdrost boží.

Jestiť i v člověku hnutie to dvoje: jedno vnější s miesta na miesto, ješto svú volí jde, kamž chce, člověk; aneb hne aneb nehne, kterýmž chtě údem. I toť jest pořadem boží múdrosti, ež sú tak klúbové a přehbi a žily k tomu spôsobeny tělesné zřejmé; a pak vóle, ješto j' nezřejmá a netělesná; ale jest duch, ješto hne tak brzo, kterým chtiac údem, k tomu hnutí spôsobeným. Druhá hnutí vnitř má vždy ústavná v sobě člověk. A ta nejsú poddána vuoli, jakož srdce má vždy svůj běh bez přestánie, v němž záleží život, donidž ráčí ten první, ješto vším hýbe, což se hýbe, a sám v sobě nemá hnutie ijednoho ani proměny, pán hospodin. Od srdce pak má a bře své hnutie a svůj běh krev v žilách o všem tělu, u větších i v menších. V plících, ješto povětrím srdce obvlažují dýšíc, také jest běh ústavný. Leč bdí, leč spí člověk, ti běhové v něm nepřestánu a neustane tiem během srdce ani žily ani plíce. Tak jest divně božská múdrost zpořiedila a nastrojila!

Druhé hnutie biech řekl to, když roste něco a jde u velikost z malosti; aneb když hyne něco, ež ubývá jeho. Ktož jiný než buoh

spósobil to hnutie v přirození? Jakož se nic samo, což jest nebylo, nemohlo učiniti, takež nemóž samo sebe přivětčiti. A tak i v tom jest divná múdrost způsobu božieho ukázána.

Třetíe hnutí jest, toho nemá jiné stvořenie než zvíře některé, ješto má duši a móž něčeho žádati, ač i bez rozumu. To hnutie jest v té duši žádost, ješto táhne mysl (ač mysl má slúti zvířete i nerozumného) k něčemu, ješto vidí, slyší, voní, chutná neb líbo j' dotčenie toho aneb toho, drží v paměti někaký jako obraz i potáhne se žádostí kakús, hledaje libého a chtě zbýti nelibého, aneb když tiem svým zvířecím přirozením mní něco sobě libého, i potáhne se k tomu, aneb něco protivného, i kryje se toho. Divné spôsobenie božie múdrosti, ež zvíře bez rozumu, nevěda, by toto z tohoto a toto z tohoto vyníti mohlo neb jmělo, avšak má žádost kakús přirozenú, ješto táhne k tomu, v němž záleží život jeho aneb plod jeho! Divná múdrost, ješto j' zvířeti dala oko a tu moc, aby vidělo! Též o uchu, též o chuti v ustech neb o voni v nose neb číti rozličnú věc dotčením těla, ješto pak žádostí hýbá!

Čtvrté hnutie příslušie jen k člověku neb k andělu, ješto v rozumu činí proměnu to hnutie, a což nemá rozumu, k tomu to hnutie nepřislušie. Neb to hnutí jest, když rozum k onomu neb k onomu obrátíme, a večás jej jasněji máme, večás potuchlejší. Dostí diviti se v tom hnutí nalezne člověk, když znamená, co j' onen rozum nestvořený nad tento stvořený rozum, ješto j' uměl svým rozumem tento rozum tak divně a vždy spravedlivě učiniti i pořiediti, ješto všech lidí činy, vuole, myšlenie u pravdě pořiedí a rozumně, kak móž i ze zlého zlých vybrati dobré; zlým dobrého ze zlého jich nepřivede, ale těm dobrým, ješto milují jej, jimž divným způsobem boží múdrosti všecko jest pomocno k dobrému.